Indian Journal of History and Archaeology

ISSN (E): 2582-225X
Vol-1 Issue 1, May-June, 2019, 01-07

ಆನೆಕೆರೆ ಗ್ರಾಮದ ಜನಾರ್ಧನ(ಕೇಶವ) ದೇವಾಲಯ – ಒಂದು ಅವಲೋಕನ

ಜಿ. ಕರಿಯಪ್ಪ

ಜಿ. ಕರಿಯಪ್ಪ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು–570006

ಆನೇಕೆರೆ ಗ್ರಾಮವು ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಒಂದು ಸುಮಾರು ಮೂರು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಆನೆಗಳಕೆರೆ 'ಕೇಶವಪುರ' ಎಂಬ ನಾಮಾಂಕಿತವಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಆನೆಕೆರೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕ್ರಿ.ಶ.1191ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಕ್ರಿ.ಶ 14–15ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ.

ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿರುವಂತಹ ಏಕಕೂಟ ದೇವಾಲಯ ಇದಾಗಿದೆ. ಇದು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಕಾರವಿದ್ದು ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಮಹಾದ್ವಾರವಿದೆ.

ಗರ್ಭಗೃಹ:– ಗರ್ಭಗೃಹವು 8 ಅಡಿ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 8 ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರವಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಗರುಡ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಸು. ಐದು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಸಮಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಜನಾರ್ಧನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವನು ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗಧಾ ಮತ್ತು ಪದ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸುಂದರವಾದ ಅಲಂಕರಣದ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇವನ ಮೈಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದೇವಿ ಮತ್ತು ಭೂದೇವಿಯರು ಫಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಜನಾರ್ಧನನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿ ಸುರಳಿ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಮುಖವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬಾಗಿಲ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಾಗಿಲ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಬಳ್ಳಿ ಸುರಳಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಲಲಾಟಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತೋರಣದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲುವಾಡದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಾಕಾರದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಅಲಂಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸುಖನಾಸಿ:– ಸುಖನಾಸವು ಗರ್ಭಗೃಹದಷ್ಟೇ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಖನಾಸಿಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಳಿರುವ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಎರಡು ಸುತ್ತು ಬರುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ಧೃಡಕಾಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಸುಖನಾಸಿಯ ದ್ವಾರದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಣದ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡದೇ ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿರುವ ಒಂದು ಅರೆಗಂಭಗಳಿವೆ. ಬಾಗಿಲ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ ಮತ್ತು ಪದ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ

ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಚಾಮರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ತೋರಣದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಖರವನ್ನು ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಅಲಂಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನವರಂಗ:– ನವರಂಗವು ಸು. 25 ಅಡಿ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 25 ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು ಚೌಕ, ಬಳೆಗಳ ಗಾಲಿ ಗಂಟೆ, ಘಟ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಭೋದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಫಲಗೈ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಪೋತವನ್ನು ಕೂರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೋಧಿಗೆಯನ್ನು ಉರುಳೆಯಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನವರಂಗದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯು 9 ಅಂಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಮಧ್ಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳು

ಮಧ್ಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು 16 ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುವ ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾಹನವನ್ನೇರಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಖರಗಳು, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದೇವ ದೇವತೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ನೃತ್ಯಗಾರರು, ವಾದ್ಯವೃಂದ, ಥವರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೇ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪೂರ್ವದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಇದು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಒಳಭಾಗವನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಯವಾದ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ಮುಂಚಾಚಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖದ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುವ ಬಳ್ಳಿಸುರಳಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನೇಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪ ಮತ್ತು ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸುಂದರಗೊಳಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳಿವೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಇದನ್ನು ಅಷ್ಟ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೃತ್ತದ ಒಳಗೆ ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಕಮಲದ ದಳಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತಿಮುಖದ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟಂತಿರುವ ಬಳ್ಳಿ–ಸುರಳಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಿದೆ.

ನೈರುತ್ಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಅಷ್ಟ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ದೇವಾಲಯದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು, ಒಡವೆಗಳನ್ನು, ಸಂಪತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಡಲು ಗುಪ್ತ ದ್ವಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳಿವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಣ ಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಚೌಕ, ಅಷ್ಟ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪ ಈಗ ಅರಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಸುಂದರಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಚೌಕಾಕಾರದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ದೇವ ದೇವತೆಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳಿವೆ.

ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಚೌಕ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪವಿದೆ. ದಳದಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅಷ್ಟಮೂಲೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳಿವೆ.
ಉತ್ತರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಇದನ್ನು ಚೌಕ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮ ಪುಷ್ಪವಿದೆ. ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳು, ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳು, ಬಳ್ಳಿ ಸುರಳಿಗಳ ಅಲಂಕರಣೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತೆನೆಯಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈಶಾನ್ಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ:– ಈ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪವಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನವರಂಗದ ಬಾಗಿಲು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡದೇ ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಅರೆಗಂಭವಿದೆ. ಲಲಾಟಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಗಿಲುವಾಡದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಾಕಾರದ ಶಿಖರಗಳ ಜೋಡಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ದ್ವಾರಪಾಲಕರು

ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ ಮತ್ತು ಪದ್ಮ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಧಾರಿಣಿಯರು ಫಲ ಮತ್ತು ಚಾಮರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ಆಸರೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ಇದರ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕಾರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಇದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪ ಮತ್ತು ಮೊಗ್ಗು ಇದೆ. ಇದರ ಒಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ನೃತ್ಯಗಾರರು, ಯುದ್ಧದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಅಲಂಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಕಕ್ಷಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸೋಪಾನಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಆನೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದಿಷ್ಟಾನ:– ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಐದು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತಿ, ಕುಮುದ, ತ್ರಿಪಟ್ಟ ಕುಮುದ, ಕಪೋತ ಮತ್ತು ದಂತಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಹಿನ್ಸರಿತ–ಮುನ್ಸರಿತಗಳಂತೆ ಜೋಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಿತ್ತಿಯನ್ನು ಯಾವುದೇ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕರಣದಿಂದ ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿಲ್ಲಾ. ಆ ಜಾಗವನ್ನು ಹಾಗೇ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಅರೆಗಂಭಗಳು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಅರೆಗಂಭಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಪೋತವು ದೇವಾಲಯ ಭಿತ್ತಿಯಿಂದ ಎರಡು ಅಡಿ ಮುಂಚಾಚಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಎಳೆದ, ಖ ಆಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಪೋತದ ಮೇಲಿರುವ ದಂತಪಂಕ್ತಿ ಹಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲೆಗಳ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ ಕಳಸಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಶಿಖರವು ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತೂಫಿಯನ್ನು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮೂಲ ಕಳಸವು ಸಹಜ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದ್ದು ಶಿಖರದ ಮುಂದೆ ಸುಖನಾಸವಿದೆ.

ಪ್ರಾಕಾರ:– ಈ ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಕಾರವಿದೆ. ಪ್ರಾಕಾರದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಸಾಲಿನ ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ಕೈಸಾಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕೈಸಾಲೆ ಮೂಲ

ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯುವ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಪ್ರಾಕಾರ ಗೋಡೆ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಗೋಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಪ್ರಾಕಾರವು ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದ್ದು ಮೂಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಪೂರ್ವ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಕೈಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ದಿಂಡಿನಭಾಗ ಸಿಲಿಂಡರಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕಂಟದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಣ್ಣ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಗಾಲಿಯಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಕುಂಬಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಬೋಧಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಓರೆಯಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಪೋತವಿದೆ. ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಆಸರೆಯಾಗಿ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಛಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ ಕಪೋತವನ್ನು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವಂತೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದಂತದ ಅಲಂಕರಣೆಯುಳ್ಳ ಕಪೋತವಿದೆ.

ಪ್ರಾಕಾರದ ಹೊರಭಾಗವು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಅದಿಷ್ಟಾನ. ಈ ಅದಿಷ್ಠಾನದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ತ್ರಿಪಟ್ಟ ಕುಮುದ ಮತ್ತು ಕಪೋತವಿದೆ. ಕಪೋತದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ದಿಂಡಿನಾಕಾರದ ಕಪೋತ ಇದರ ಮೇಲೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕಪೋತವಿದೆ. ಇದರ ಹೊರ ಅಂಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ದಂತದ ರೀತಿ ಅಲಂಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಮಂಟಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮಂಟಪದ ಒಳಗೆ ಕಕ್ಷಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಛಾವಣಿಯು 2 ಅಡಿ ಮುಂಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ, ಅಕ್ಷರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ದಂತದ ಅಲಂಕರಣದ ಕೆತ್ತನೆ ಇದೆ. ಹಾರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ಅಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರಾವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖವಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯಲು ಎರಡು ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಮಲದ ಪುಷ್ಪದ ಮೊಗ್ಗು ಈಗ ಅರಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ದಳಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾದ್ವಾರ ಮಂಟಪದ ಮುಂದೆ ಆನೆಗಳು ಇದ್ದವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಆನೆಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸೋಪಾನದ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳಿವೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

- ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ– ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈ.ವಿ.ವಿ.ಮೈಸೂರು–2005.
- ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ ಸಂಪುಟ–10, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈ.ವಿ.ವಿ.ಮೈಸೂರು.
- ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ. ಎಸ್– ಹೊಯ್ಸಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈ.ವಿ.ವಿ.ಮೈಸೂರು–1965.
- ಅಪರ್ಣ ಕೂ.ಸ– ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪರಿಚಯ–ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ–1999

ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು

ಆನೆಕೆರೆ–ಜನಾರ್ಧನ ದೇವಾಲಯ

ಜನಾರ್ಧನ ಶಿಲ್ಪ

ನವರಂಗ

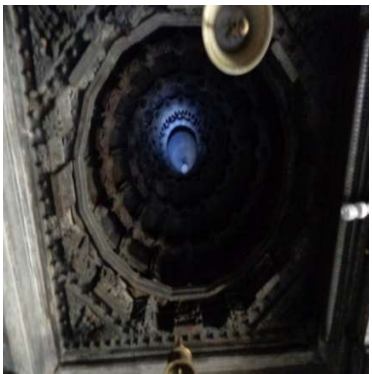

1. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

2. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

3. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

4. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

5. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

6. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

7. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

8. ಭುವನೇಶ್ವರಿ

ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ

ಹಿಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಅಧಿಷ್ಠಾನ